

2016-2017 Siyer Mektebi Müfredatı

İMAN ŞEHİRİ MEDİNE

MEDİNE DÖNEMİ KRONOLOJİSİ



3. DERS

MEHMET APAYDIN

Kur'ân Araştırmaları Merkezi (KURAMER)

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Arapça Harfler İçin:

1	ء	'	18	ع	'
2	ب	B b	19	غ	Ğ ğ
3	ت	T t	20	ف	F f
4	ث	Ŝ ŝ	21	ق	Q q
5	ج	C c	22	ك	K k
6	ح	H h	23	ل	L l
7	خ	H h	24	م	M m
8	د	D d	25	ن	N n
9	ذ	Ž ž	26	و	V v
10	ر	R r	27	هـ	H h
11	ز	Z z	28	ي	Y y
12	س	S s			

13 ش Ş ş Farsça /Osmanlıca Harfler İçin:

14	ص	Ş ş	29	پ	P p
15	ض	Đ đ	30	چ	Ç ç
16	ط	Ṭ ṭ	31	ژ	J j
17	ظ	Z z	32	گ	G g

Uzatmalı Harfler İçin:

سا	Â â	و	Û û	ی	Î î
----	-----	---	-----	---	-----

Medine Dönemi Kronolojisi

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in (s.a) hayatı genellikle Mekke ve Medine dönemi olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Bu ayırım sadece kolaylık sağlamakdan ziyâde Hız. Peygamber'in (s.a) ve ashâbının yaşamında bir dönüm noktası olmasından dolayı da zorunludur. Bu nedenle mevcut siyer eserleri incelendiğinde Mekke dönemi için ayrı, Medine dönemi için ayrı bir üslup takip edildiği olduğu kolayca farkedilir.

Siyer kronolojisi açısından da Mekke ve Medine dönemleri arasında oldukça önemli farklar bulunmaktadır. Mekke dönemindeki hadiseler daha çok tematik olarak anlatılır. Yani kronolojiye riâyet etmek yerine olaylar konusuna göre arka arkaya sıralanır. Meselâ işkencelerden bahsedildiğinde ashâbın başına gelen işkenceler ilgili başlık altında anlatılarak bitirilir. Hâlbuki bu işkencelerin birbirleri arasında 5 yıldan fazla zaman farkları olabilmektedir. Bir diğeri misal de Hız. Peygamber'in (s.a) müşriklerle yapmış olduğu din hakkındaki tartışmalardır. Bu tartışmalar bütün Mekke dönemine kronolojik olarak yerleştirilmek yerine belli başlıklar altında toplanarak tek seferde aktarılır.

Medine döneminde ise olaylar genellikle tematik olarak değil, kronolojik olarak ele alınmaktadır. Elbette bu yaklaşımın en önemli sebebi bu dönem hakkındaki malumatın daha ayrıntılı olması ve tarihlerinin de aşağı

yukarı belli olmasıdır. Tematik bir Medine dönemi eserinin ortaya koyulmasının önündeki en büyük engel ise Hz. Peygamber'in hayatı hakkındaki sosyo-kültürel mâlumatın siyer kaynaklarından ziyâde hadis kaynaklarında bulunması ve bunların siyer yazımında kullanılabilmesi için uygun bir metodolojinin mevcut olmamasıdır. Bu nedenle Medine döneminin konuları gazve-seriyye yoğun bir muhtevâdan ibaret kalmaktadır. Bu zorluğun üstesinden gelebilmek adına en büyük çabalardan birisini de şüphesiz merhum Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi* adlı eserinde göstermiştir.

Bütün bunlar gözönünde bulundurulduğunda Medine dönemi için oluşturulacak bir siyer kronolojisi her yılın ayrı ayrı başlıklar altında ele alındığı gazve-seriyye yoğun bir listeden ibaret olacaktır.

Medine dönemi kronolojisi, Mekke dönemine göre daha ayrıntılı ve doğru tarihlendirmelerden oluşmaktadır. Fakat İfk hadisesi gibi bazı olaylar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bunun gibi bazı olaylar arasında 3-4 yıla varan tarihlendirme farkları bulunanların sayısı da az değildir. Özellikle Mûsâ b. 'Ukbe (ö.141/759) tarafından Medine dönemi için verilen tarihlerin büyük bir kısmında İbn İshâk (ö.151/768) ve el-Vâkıdî (ö.207/823) gibi müelliflerin tarihlendirmelerinden 1-2 yıl kadar farklar bulunmaktadır.

Bütün bunlara rağmen Medine dönemindeki *Bedr*, *Uhud*, Hendek, *Hudeybiye*, Mekke'nin Fethi ve *Tebûk* gazveleri gibi önemli olayların büyük bir bölümünün tarihi hakkında şüphe duyulmasını gerektirecek herhangi bir neden bulunmamaktadır. Medine döneminin toplam süresi 10 yıldan ibaret olduğu için bu olaylar kronolojik olarak tasnif edildiğinde geri kalan birçok olay yaklaşık da olsa tarihlendirilebilmektedir.

Bu makalede Medine dönemindeki bütün olaylar zikredilmemiştir. Sadece yaptığımız tetkiklerde doğruluğunu teyid ettiğimiz bazı önemli olayların tarihleri verilmeye çalışılmıştır. Tarihlerin milâdî karşılıkları tarafımızdan 1995 senesinde oluşturulan *Nesî'* uygulanmış yeni takvime göre^[1] verilmiştir. Bu tarihler Julian takvimine göre ve günümüzde kullanılmakta olan Gregorian takviminden Medine dönemi için 3 gün öncesi-

[1] Apaydın, *Rasûlullah'ın Günlüğü*, s.80-84.

ni göstermektedir. Meselâ 12 Rebî‘u’l-Evve 1H olan hicretin tarihi Julian takvimine göre 26 Temmuz 622 Pazartesi gününe, Gregorian takvimine göre ise 29 Temmuz 622 Pazartesi gününe denk gelmektedir. Hz. Peygamber zamanında Bizans tarafından Julian takvimi kullanıldığı için tarihlendirmeler bu takvime göre yapılmıştır.

I. HİCRETİN BİRİNCİ SENESİ

Hz. Peygamber’in (s.a) Medine’ye hicret edeceği belli olduktan sonra müslümanlar kabileler halinde oraya doğru yola çıktılar. Bunlardan ilkinin 10 *Muḥarrem* 1H (27 veya 28 Mayıs 622) tarihinde Medine’ye ulaşan Seleme b. ‘Abdi’l-Esed olduğu rivayet edilmektedir.^[2] Bu tarihten de anlaşılacağı üzere sahâbenin hicrete ilk başlaması ile Hz. Peygamber’in hicreti arasında yaklaşık 2 aylık bir zaman vardır ve onların büyük bir kısmı bu zaman zarfında Medine’ye varmışlardır. Hz. Ömer zamanında kararlaştırılan Hicrî Takvim’in *Muḥarrem* ayından itibaren başlatılmasının sebeplerinden biri de sahâbenin hicrete bu aydan itibaren başlamış olmasıdır.

Hz. Peygamber (s.a) henüz Medine’ye gelmeden bir ay önce, *Şafer* ayında (16 Haziran - 14 Temmuz 622), İkinci Akabe Biati’nda müslüman olan ve ilk olarak biat eden el-Berâ’ b. Ma‘rûr vefât etti.^[3]

Mekke’deki müslümanların büyük bir kısmı Medine’ye hicret ettikten sonra Hz. Peygamber de Hz. Ebû Bekr ile beraber önce Mekke’nin güneyindeki *Şevr* mağarasında üç gün kadar saklandıktan sonra daha önceden tanıştıkları ‘Abdullâh b. Ureykîd ed-Dîlî ve ‘Âmir b. Fuheyre ile birlikte yola çıktılar. Mekke-Medine yolunu takip etmek yerine alternatif ve kestirme yolları tercih ederek Medine yakınlarındaki *Ḳubâ* köyüne 12 *Rebî‘u’l-Evvel* Pazartesi (26 Temmuz 622 Pazartesi) günü ulaştılar.

Ḳubâ köyünde Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günlerini geçirdikten sonra bir Cuma günü Medine’ye doğru hareket etti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin evine konuk oldu.^[4]

[2] İbn Sa‘d, *et-Ṭabaḳât*, III, 239.

[3] İbn Sa‘d, *et-Ṭabaḳât*, III, 620.

[4] İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-Nebevîyye*, I, 494.

▪ Hz. Peygamber (s.a) Medine'ye geldikten sonra onların oruç tuttuğunu gördü. O da onlarla beraber oruç tuttu. Bu orucun *Yom Kippur* orucu olduğu ve o senenin 20 Eylül 622 Pazartesi gününe denk geldiği anlaşılmaktadır.

▪ Hicretten 3 ay sonra Mekke de müşriklerin önce gelenlerinden el-Velîd b. el-Muğîre öldü.^[5] Hicretten birkaç ay sonra da Hz. Peygamber'e (s.a) el-Ebter dediği rivâyet edilen müşrik el-‘Âs b. Vâ'il Tâif'e giderken yolda eşekten bir dikenin üzerine düştükten sonra ayağı iltihaplandı ve öldü.^[6]

▪ Hicretin ilk senesinin en mühim hadiselerinden birisi de *Ramazan* (8 Ocak - 5 Şubat 623) ayında,^[7] Mescid-i Nebevî'nin inşâsı sürerken Ensar ile Muhacir arasında kurulan kardeşliktir (mu'âhât).^[8]

▪ Müslümanları namaza davet etmek üzere ilk ezan da bu sene içinde okunmuştur. Bir rivâyete göre de hicretin ikinci senesinde okunmuştur.^[9]

▪ İslâmiyeti ilk kabul eden Medineli sahâbî olan Es'ad b. Zurâre bu senenin *Şevvâl* (6 Şubat - 7 Mart 623) ayında Mescid-i Nebevî'nin inşâsının devam ettiği sırada vefât etmiştir.^[10]

▪ Hz. Peygamber (s.a) ile Hz. 'Â'îşe'nin evliliği de Mescid-i Nebevî'nin inşâsının tamamlanmasından sonra, *Şevvâl* (6 Şubat - 7 Mart 623) ayında gerçekleşmiştir.^[11] Bu evliliğin hicretin ikinci senesinde olduğu da söyleyenler de vardır.

II. HİCRETİN İKİNCİ SENESİ

▪ Hz. Peygamber cihâda izin veren âyetlerin nâzil olmasından sonra hicretin ikinci senesinin Safer (5 Haziran - 4 Temmuz 623) ayında *el-Ebvâ'*ya kadar ilerledi. *el-Ebvâ'* *Gazvesi* olarak isimlendirilen bu faliyet Hz.

[5] el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 134.

[6] el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 138-139.

[7] İbn Hıbbân, *es-Sîretu'n-Nebevîyye*, I, 146.

[8] İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebevîyye*, I, 504.

[9] Abdurrahman Çetin, "Ezan", *DİA*, XII, 36.

[10] İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 611.

[11] el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 410.

Peygamber'in ashâbını komuta ettiği ilk gazvedir. ^[12] *Buvât* ve 'Uşeyre gazvelerinin de bu gazvenin bir devamı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu senenin başında veya bazı kaynaklara göre de hicretin ilk senesinde Hâzma b. 'Abdulmuttâlib'i 30 kişi ile, 'Ubeyde b. el-Hârîs'i de muhacirlerden oluşan 60 kişilik bir birlik ile birer seriyenin başında gönderdi.

▪ Hz. Peygamber Mekke döneminde iken amcası *Ebû Tâlib*'in vefâtından sonra halkını islâmiyete davet etmek maksadıyla Tâif'e gitmişti. Dönüşte Mekke'ye girmek için himâye aramış fakat Muṭ'im b. 'Adiy'den başka kimse onu himâye etmemişti. Muṭ'im bu senenin *Şâfer* (5 Haziran - 4 Temmuz 623) ayında müşrik olarak Mekke'de öldü.^[13] Hz. Peygamber onun yaptığı bu iyiliği unutmamıştır.

▪ Hz. Peygamber (s.a) 'Uşeyre gazvesiden döndükten kısa bir süre sonra Kürz b. Câbir el-Fihri Medine'nin sağmal develerini gasbetti. Hz. Peygamber (s.a) Zeyd b. Hârîşe'yi Medine'de yerine velik olarak bırakarak arkasından *Bedr* yakınlarına kadar takip etti ise de yetişemedi.^[14] Bedr yakınlarına kadar gidildiği için bu gazve de *Bedru'l- 'Ûlâ Gazvesi* olarak isimlendirilmiştir.

▪ Hz. Peygamber (s.a) *Bedru'l- 'Ûlâ Gazvesi*'nden döndükten sonra da *Cumâdi'l-Âhire* (1 Ekim -30 Ekim 623) ayının son günlerinde 'Abdullâh b. Caşş'ı emir tayin ederek 8, 12 veya 13 kişi ile Kureyş kervanını gözetlemek üzere Mekke ile Tâif arasındaki *en-Nahle* vadisine gönderdi. Abdullâh ve arkadaşları *Cumâdi'l-Âhire* ayının son gününde^[15] (30 Ekim 623 Pazar) veya *Receb* ayının ilk gününde (31 Ekim 623 Pazartesi) oradan geçmekte olan bir kervana baskın yapmış ve ele geçirdikleri ganimetlerle Medine'ye dönmüşlerdir. Mekke müşrikleri "*Muhammed haram ayda kan döktü...*" diyerek propaganda yapmışlardır. Bu ayın kavuşum saati 29 Ekim 623 Cumartesi günü 14:18'dir. Dolayısıyla teorik olarak Receb ayının girmiş olduğu anlaşılmaktadır. Fakat hilâlin görülmesi oldukça zor olabilecek kritik bir kavuşum sözkonusudur. Böylece bu ihtilâflı durum astronomik verilerle de teyid edilmiş olmaktadır.

[12] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, I, 12; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebevîyye*, I, 591.

[13] el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 153.

[14] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, I, 12; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebevîyye*, I, 601.

[15] Mucâhid b. Cebr, *et-Tefsîr*, s. 231, 232; İbn Keşîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 307-308.

▪ Siyer kaynaklarının bir kısmında ise olayın *Receb* ayının bitiminde gerçekleştiği şeklinde anlatıldığı görülmektedir.^[16] Fakat bu ayın bitiminde, yani *Şa'ban* ayının ilk gününde herhangi bir hilâl tartışması mümkün görünmemektedir. Çünkü bu ayın kavuşumunun saati 28 Kasım 623 Pazartesi günü 00:57'dir. Yani bir sonraki günün akşamına kadar hilâl rahatllıkla görülebilecek büyüklüğe ulaşmış olmaktadır.

▪ Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de 15 *Receb* 2H Pazartesi günü (14 Kasım 623 Pazartesi) Kible'nin Kudüs'ten Mekke'ye çevrilmesidir.

▪ Hicretin ikinci senesinin mühim hadiselerinden biri de kıblenin değiştirilmesinden bir ay sonra *Ramazan* orucunun farz kılınmasıdır.^[17] *Ramazan* ayı (28 Aralık 623 - 26 Ocak 624) girdiğinde Hz. Peygamber ve ashâbı oruç tutumaya başlamış, fakat 12 *Ramazan*'da Bedr gazvesi için yola çıktıklarında oruca ara vermişlerdir.^[18]

Bedr savaşı 17 *Ramazan* 2H - 13 Ocak 624 Cuma günü meydana gelmiştir.^[19]

▪ Hz. Peygamber'in kızı Ruqiyye Bedr gazvesinden önce hasta olduğu için kocası 'Osmân b. 'Affân'ı Medine'de bıraktı. Ruqiyye bir süre sonra vefat etti. Bedr gazvesinin müjdesini Zeyd b. Hârişe Medine'ye ulaştırdığı sırada da onu defnemekte idiler. Bu bilgilere göre o hicretin ikinci yılı *Ramazan* ayının son günlerinde vefat etmiş olmaktadır.

▪ Hz. Peygamber (s.a) Bedr gazvesinden Medine'ye geri döndükten bir süre sonra *Ramazan* bayramının vakti (1 Şevvâl 2H - 27 Ocak 624 Cuma) geldi. Böylece ilk bayram namazı kılınmış oldu.

▪ Bedr gazvesinden sonra Hz. Peygamber (s.a) *Benû Kaynukâ'*'yı çarşılarında topladı ve onlara nasihat etti. Onların olumsuz fiilere dıveam edinece de muharara etti ve Medine'den çıkıp gitmelerini şart koştu. el-Vâkıdî bu gazvenin Şevvâl ayının ortasında gerçekleştiğini bildirmektedir.^[20]

[16] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 13; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebevîyye*, I, 601.

[17] İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ* s. 191

[18] İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 21.

[19] Apaydın, *Rasûlullah'ın Günlüğü*, s.102-104.

[20] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 176.

Fakat ayrıntılı olarak incelendiğinde hadisenin *Žû'l-Kâde* (25 Şubat - 25 Mart 624) ayında gerçekleşmiş olduğu ve *Žû'l-Hicce* (26 Mart - 23 Nisan 624) ayının başlarında da Medine'den ayrılmış oldukları anlaşılmaktadır.

- *Benû Kaynuḳâ* ' gazvesinden kısa bir süre sonra da ilk kurban bayramının vakti girdi. (10 *Žû'l-Hicce* 2H - 4 Nisan 624 Çarşamba). Müslümanlar ilk defa bu sene kurban kestiler.^[21]

- Bazı rivâyetlere göre Fâtıma ile 'Alî *Žû'l-Hicce* (26 Mart - 23 Nisan 624) ayında evlendi.

- Ebû Süfyân *Bedr*'de kurtardığı kervan ile Mekke'ye ulaştıktan sonra Mekkeli müşriklerin yenildiğini haber alınca yemeyip içmeyip intikam alacağını söyledi. Bir ara atlı bir grup ile Medine yakınlarına kadar geldi. Durumu haber alan Hz. Peygamber (s.a) onu takip etmek üzere çıktı ise de yetişemedi. Sadece kaçarken attıkları kavrulmuş buğday anlamına gelen *es-Sevîḳ* ele geçirdiler. *Žû'l-Hicce* (26 Mart - 23 Nisan 624) ayının sonlarında meydana gelen bu gazveye bu sebeple *es-Sevîḳ* gazvesi denilmiştir.

III. HİCRETİN ÜÇÜNCÜ SENESİ

- Hz. Peygamber'i (s.a) hicveden yahudi Kâ'b b. el-Eşref'in *Rebî'ul-Evvel* (23 Haziran - 21 Temmuz 624) ayında katledildiği rivâyet edilmektedir.^[22]

Siyer ve meğâzî kaynaklarına göre hicretin üçüncü senesinde *Zû Emer* ve *Bahrân* gazveleri gerçekleşmiştir. Fakat bize göre bu gazveler hicretin dördüncü senesinden meydana gelen *Žâtur'-Riḳâ* ' gazvesi ile aynı gazvedir.

- Bu senenin *Cumâdâ'l-Âhire* (20 Eylül - 18 Ekim 624) ayının başında Zeyd b. Hârişe Mekke-Irak yolu üzerinde bulunan *el-Ḳarede* adı verilen yerde Kureyş kervanının önünü kesmek üzere gönderildi. Kureyş kabilesi Şâm'a ticaret için gitmek üzere sahil yolu yerine alternatif bir yol olan Irak yolundan gitmeyi denemiştir.^[23] Fakat gönderdikleri kervan Zeyd b. Hârişe tarafından ele geçirilmiştir.

[21] 'Omer b. Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, I, 137.

[22] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 184.

[23] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 197.

▪ Bazı rivayetlere göre ‘Osmân b. Maz‘ûn bu senenin *Şa‘bân* (18 Kasım - 16 Aralık 624) ayında vefat etmiştir.^[24]

▪ Hz. Peygamber (s.a), Hafsa bnt. ‘Omer b. el-Ḥaṭṭâb ile *Şa‘bân* (18 Kasım - 16 Aralık 624) ayında evlendi.^[25]

▪ Müşriklerin ulularından el-Esved b. el-Muṭṭalib, Mekkeliler Uhud gazvesine hazırlanırken öldü.^[26]

▪ Kâtâde’den (ö.117/735) rivâyet edildiğine göre *Uḥud* gazvesi 11 *Şevvâl* Cumartesi (25 Ocak^[27] 625) günü meydana gelmiştir . İbn İshâk’a (ö.151/768) göre de *Şevvâl* ayının ortasında, el-Vâkıdî’ye (ö.207/823) göre ise *Şevvâl* ayının 7’sinde meydana gelmiştir. Bunlardan sadece Kâtâde’nin verdiği tarih takvimde Cumartesi gününe denk gelmektedir.^[28]

▪ *Uḥud* gazvesinin bir devamı olarak da kabul edilebilecek olan *Hamrâ‘u’l-Esed* gazvesine de bu gazveden bir gün sonra, 12 *Şevvâl* Pazar (26 Ocak 625) günü çıkmıştır.

IV. HİCRETİN DÖRDÜNCÜ SENESİ

▪ Siyer kaynaklarına göre *Benû Lihyân* gazvesi hicretin 5. veya 6. senesinde meydana gelmiştir. Fakat bize göre bu gazve hicretin 4. senesinin *Muḥarrem* (14 Nisan - 12 Mayıs 625) ayında gerçekleşmiştir.

▪ *er-Recî‘* ve *Bi‘ru Ma‘ûne* vak‘aları da kaynaklara göre bu senenin *Şafer* (13 Mayıs – 11 Haziran 625) ayında meydana gelmiştir.

▪ *Bi‘ru Ma‘ûne* faciasından sağ olarak kurtulan ‘Amr b. Umeyye eḍ-Ḍamrî Medine’ye gelirken yolda düşman tarafında olduğunu zannettiği iki ‘*Âmirî*’yi öldürmüştür. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) onların diyetinin ödenmesine kadar verdi. Aralarındaki anlaşma gereği de bu diyetten paylarına düşeni istemek üzere Medine’deki üç büyük yahudi kabilesinden biri olan *Benû’n-Naḍîr* yurduna gitti. Onlar Hz. Peygamber’i

[24] İbn Sa‘d, *et-Ṭabaḳât*, III, 396.

[25] İbn Sa‘d, *et-Ṭabaḳât*, X, 206.

[26] el-Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, I, 148-149.

[27] Bu tarih günümüzde kullanılan *Gregorian* takvimine göre 28 Ocak 625 Cumartesi gününe denk gelmektedir.

[28] Apaydın, *Rasûlullah’ın Günlüğü*, s 109-110.

oyalayarak bir suikaste giriştiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber onları *Rebî'ul-Evvel* (12 Haziran - 10 Temmuz 625) ayında *Benû'n-Nađîr*'i muhasara etmiştir. Bir süre sonra teslim olan *Benû'n-Nađîr* şehirden çıkarılmıştır.

- İçki de bu senenin *Rebî'ul-Evvel* (12 Haziran - 10 Temmuz 625) ayında, *Benû'n-Nađîr* gazvesi sırasında haram kılınmıştır.

- Hz. Peygamber (s.a), hanımlarından Zeyneb bnt. Huzeyme ile hicretin üçüncü senesinin *Ramazân* ayında evlenmiş, aradan 8 ay geçtikten sonra bu senenin *Rebî'ul-Âhîr* (11 Temmuz - 9 Ağustos 625) ayının sonunda Zeyneb vefat etmiştir.^[29]

- Bu sene meydana gelen gazvelerden biri de ilk korku namazının kılındığı rivâyet edilen ve *Cumâdî'-Ûlâ* (10 Ağustos - 8 Eylül 625) ayında meydana gelen *Žâtur'-Rikâ'* gazvesidir. Bu gazve kaynaklarda *Enmâr*, *Gatafân*, ve *Benû Süleym* olarak da adlandırılmaktadır.

- Hz. 'Osmân'ın Ruqiyye'den olan oğlu 'Abdullâh, 6 yaşında iken bir horoz tarafından gaganmış ve yarası iltihap kapıldığı için bu senenin *Cumâdî'-Ûlâ* ayında vefat etmiştir.^[30]

- Ebû Suyfân Uhud gazvesi sırasında bir sene sonra *Bedr* de karşılaşmak için Hz. Peygamber'den (s.a) söz almıştı. Bu sözleşmenin vakti geldiğinde Hz. Peygamber (s.a) hem Ebû Suyfân ile karşılaşmak hem de *Bedr* civarında her sene kurulan panayıra iştirak etmek için ashâbıyla birlikte yola çıktı. Fakat Ebû Suyfân kıtlığı gerekçe göstererek *Bedr*'e gelmedi. Bu hadisenin *Şa'bân* veya *Žû'l-Kâde* ayında gerçekleştiğine dair iki farklı tarihlendirme bulunmakta ise de *Şa'bân* (7 Kasım - 6 Aralık 625) ayında gerçekleşmiş olması daha doğru görünmektedir.

- Hz. Peygamber (s.a) bu senenin *Şevvâl* (5 Ocak - 3 Şubat 626) ayında Umm Seleme ile evlenmiştir. Umm Seleme'nin kocası Ebû Seleme b. 'Abdî'l-Esed daha önce Uhud gazvesinde yaralanmış, iyileştikten bir süre sonra da tekrar iltihaplanmış ve bu senenin *Cumâdâ'l-Âhîre* ayında vefat etmiştir.

[29] İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 115.

[30] İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 54.

V. HİCRETİN BEŞİNCİ SENESİ

▪ Bu senenin *Receb* (27 Eylül - 26 Ekim 626) ayında *Muzeyne* kabilesinden 400 kişilik heyet Medine'ye gelerek müslüman oldu. Bu heyet Medine'ye gelen ilk heyet olarak kabul edilmektedir.^[31]

▪ *Şevvâl* (26 Aralık 626 - 23 Ocak 627) ayının başında Mekkeliler'in Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbını kökten silmek üzere *Gaṭafân* kabilesi ile anlaşarak Medine üzerine yürüdüler.^[32] Medine'nin içinde bulunan *Benû Kûrayza* kabilesini de ikna ederek kendi taraflarına çektiler. Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbı haberi alır almaz 6 günlük bir süre zarfında şehrin çevresine hendek kazdılar. *el-Aḥzâb* olarak isimlendirilen bu gruplar 20 gün kadar süren muhasaranın ardından başarısız olup 1 *Ẓû'l-Ḳâde* 5H (24 Ocak 627) Cumartesi günü dağıldılar.^[33]

▪ Hz. Peygamber (s.a) Hendek gazvesinden döndükten hemen sonra 1 *Ẓû'l-Ḳâde* 5H (24 Ocak 627) Cumartesi günü ikinci vaktinde *Benû Kûrayza* üzerine yürüdü. Bir süre muhasaradan sonra Sa'd b. Mu'âz'ın hükmüne razı olarak teslim oldular.

▪ Sa'd b. Mu'âz Hendek gazvesinde yaralandı ve *Benû Kûrayza* hakkında hüküm verdikten kısa bir süre sonra vefat etti.

▪ Bu senenin sonunda, *Nesî'* ayına denk gelen 21 Nisan 627 Salı günü saat 11:17'de bir güneş tutulması meydana geldi.^[34]

VI. HİCRETİN ALTINCI SENESİ

▪ *Dûmetu'l-Cendel* gazvesi *Rebî'ul-Evvel* (20 Haziran - 18 Temmuz 627) ayında gerçekleşmiştir. Kaynaklar bu gazvenin tarihini 5. yılın *Rebî'ul-Evvel* ayı olarak göstermektedir. Fakat bize göre bu gazve hicretin 6. senesinin *Rebî'ul-Evvel* ayındadır.

▪ Bu senenin *Şa'bân* (15 Kas - 14 Aralık 627) ayının başında meydana gelen bir diğer önemli olay ise *Benû'-Muşalîk* gazvesidir. Bu gazvede

[31] İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 252.

[32] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, II, 455-457.

[33] Apaydın, *Rasûlullah'ın* Günlüğü, s.116-117.

[34] Apaydın, *Rasûlullah'ın* Günlüğü, s.91.

Mekke ile Medine arasındaki *el-Mureysi* ' adı verilen bir suyun civârında yaşayan *Benû'-Muştalîk* kabilesine karşı yapılmıştır. Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbına karşı adam toplayan *Benû'-Muştalîk* kabilesinin reisi el-Hârîs b. Ebî Dırâr'ı bu gazve ile bertaraf edilmiştir.^[35]

- Klasik kaynakların büyük bir kısmında İfk Hadisesi ile Ensâr ile Muhâcir arasında çıkan bir gerginlikten istifâde eden münafık ' Abdullâh b. Ubey'in Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbını tehdit eden sözleri söylediği olay bu gazve sırasında gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Fakat bu bilgilere temkinli yaklaşılması gerekmektedir.

- Bu gazve sonrasında Hz. Peygamber (s.a) esir edilen Cuveyriye bnt. el-Hârîs'i azad etmiş ve onunla evlenmiştir.^[36]

- Hz. Peygamber *Zû'l-Kâde* (12 Şubat - 12 Mart 628) ayının başında bu sene gördüğü bir rüya üzerine^[37] umre yapmaya niyetlendi. Ashâbıyla birlikte Mekke'ye doğru yola çıktı. Mekke yakınlarındaki *Hudeybiye* adı verilen yerde konakladı. Burada Mekke müşrikleri ile aralarında bir barış antlaşması imzaladı.

VII. HİCRETİN YEDİNCİ SENESİ

- *Hudeybiye* antlaşmasından sonra Mekke ile ilişkileri belli bir düzene sokan Hz. Peygamber (s.a) komşu ülkeleri İslâm'a davet etmek üzere bu senenin *Muharrem* (11 Nisan - 10 Mayıs 628) ayının hilâli görüldükten sonra elçiler göndermiştir.

- *Hudeybiye* gazvesinden döndükten kısa bir süre sonra 'Uyeyne b. el-Hısn el-Fezârî Medine'nin sağmal devlerine saldırmıştır. Hz. Peygamber (s.a) de ashâbı ile onu takip etmek üzere harekete geçmiştir. Tespitlerimize göre *el-Ğâbe* gazvesine 3 *Muharrem* 7H – 13 Nisan 628 Çarşamba günü çıkmıştır.

- *el-Ğâbe* gazvesinden döndükten 3 gün sonra, 11 *Muharrem* (21 Nisan 628 Perşembe) günü de *Hayber* seferine çıkmıştır.^[38] İki ay kadar sürdü-

[35] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 404-412.

[36] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 412; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebevîyye*, II, 294-296.

[37] el-Feth 48/27.

[38] Muslim, *es-Şahîh*, III, 1433, No:132.

ğü anlaşılın bu sefer sırasında *Hayber*'in yanı sıra civârda bulunan *Vâdi'l-Kurâ* savaş yoluyla, *Fedek* ve *Teymâ* ' ise sulh yoluyla fethedilmiştir.

▪ Hz. Peygamber (s.a) *Hayber* gazvesi sırasında esir alınan Şafiiye bnt. Hıyey ile dönüş yolunda evlenmiş ve gerdege girmiştir.

▪ *Hudeybiye* antlaşmasında alınan karara göre Hz. Peygamber (s.a) o sene umre yapmamış, bir sene sonra, hicretin 7. senesinin *Zû'l-Kâde* ayında umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. *Umretu'l-Kadâ* ' seferi olarak da isimlendirilen bu gazve için Medine'den *Zû'l-Kâde* 7 ayının başlarında (31 Ocak - 1 Mart 629) hareket etmiştir.^[39]

▪ Hz. Hz. Peygamber (s.a) Meymûne bnt. el-Hâriş ile *Umretu'l-Kadâ* ' seferi sırasında Mekke'de evlendi.

VIII. HİCRETİN SEKİZİNCİ SENESİ

▪ Bu senenin *Şafer* (30 Nisan – 28 Mayıs 629) ayının başında Hâlid b. el-Velîd, 'Oşmân b. Talha ve 'Amr b. el-'Âş^[40] Mekke'den ayrı ayrı yola çıkıp müslüman olmak üzere Medine'ye doğru giderken yolda karşılaşmışlar ve Medine'ye birlikte yolculuk etmişlerdir.^[41]

▪ Hz. Peygamber'in (s.a) kızı Zeyneb bu sene içinde vefat etti.^[42]

▪ Bu senenin *Cumâdi'-Ûlâ* (27 Temmuz - 24 Ağustos 629) ayında *Mu'te* seferi için Şâm tarafına gönderilen Zeyd b. Hârişe, Ca'fer b. Ebî Tâlib ve 'Abdullâh b. Revâha şehid oldu. Bunun üzerine Hâlid b. el-Velîd kumandanlığa getirildi.

▪ *Hudeybiye* anlaşmasının taraflarından *Benû Bekr* kabilesinin Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbının müttefiki olan *Huzâ'a* kabilesine saldırması üzerine çıkan çatışma nedeniyle anlaşma bozuldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) ve ashâbı Mekke'yi fethetmek üzere hazırlık yapmaya başladı. Müttefik olan bütün kabilelere Ramazan ayında Medine'de olma-

[39] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, II, 731.

[40] el-Vâkıdî tarafından 'Amr b. el-'Âş'tan rivâyet edilen haberin ayrıntıları dikkatle incelendiğinde hadisenin burada verilen tarihten daha erken bir zamanda olmuş olabileceği de anlaşılmaktadır.

[41] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, II, 748.

[42] el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 400.

ları için çağrıda bulunuldu. Daha sonra Ramazan (22 Kasım - 21 Aralık 629) ayının başlarında Mekke'ye doğru hareket edildi. Aynı ayın ortalarında da Mekke'nin fethi tamamlanmış oldu.

- Hz. Peygamber (s.a), fethi tamamladıktan sonra, *Şevvâl* (22 Aralık 629 - 19 Ocak 630) ayının başlarında Mekke'ye baskın yapmak üzere toplanan *Hevâzin* kabilesinin üzerine yürüdü. *Huneyn* adı verilen vadide meydana gelen savaşta galip gelerek düşmanın kadın ve çocuklarını esir ettiler, deve ve koyunlarını da ganimet olarak aldılar. Esirler ve ganimetler Mekke yakınlarındaki *el-Ci'râne*'ye gönderildi.

- Hz. Peygamber (s.a) *Huneyn*'den doğruca *Tâif* üzerine yürüdü. Onları şehirdeki kalelerinde obir süre muhasara etti ise de teslim olmadılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) muhasarayı kaldırarak Mekke yakınlarındaki *el-Ci'râne*'ye geri döndü.^[43]

- *el-Ci'râne*'de gelerek ganimetleri paylaştırdıktan sonra, oradan *Kâbe*'ye gidip umre yaptıktan sonra geri döndü. Daha sonra da Medine'ye hareket etti. 28 *Zû'l-Kâde* 8H (16 Şubat 630) Cuma günü Medine'ye vardı.^[44]

- Bu sene içinde Arabistan'nın çeşitli yerlerinde ikâmet eden kabilelerden heyetler Medine'ye gelerek müslüman oldular ve Hz. Peygamber'e biat ettiler.

[43] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, II, 854.

[44] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, III, 973.

IX. HİCRETİN DOKUZUNCU SENESİ

▪ Hz. Peygamber (s.a), bu senenin *Muḥarrem* (21 Mart - 18 Nisan 630) ayının hilâlini gördükten sonra zekatları toplamak üzere zekat memurları tayin etti. Bu memurlar tayin edildikleri kabileye giderek zekatlarını topladı. Bureyde b. el-Ḥuşayb'ı veya Ka'b b. Mâlik'i *Eslem* ve *Gıfâr* kabilelerine, 'Abbâd b. Bişr'i *Suleym* ve *Muzeyne* kabilelerine, Râfi' b. Mekîs'î *Cuheyne* kabilesine ve diğer sahâbîleri de muhtelif kabilelere gönderdi.^[45]

▪ Hicretin dokuzuncu senesine Heyetler Senesi (سنة الوفود) denilmektedir. Çünkü bu sene içerisinde Arabistan'ın farklı bölgelerinde yaşamakta olan kabilelerden birçok heyet Medine'ye gelerek müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'e (s.a) biat etmiştir.

▪ Hicretin dokuzuncu senesinin *Receb* (13 Eylül - 12 Ekim 630) ayının başında çıkılan ve *Ramazân* ayında dönülen bir diğer önemli hadise de *Tebûk* seferidir. Hz. Peygamber'in Bizanslılar'a karşı düzenlediği bu seferin hazırlıkları Medine'de meyvelerin olgunlaştığı, havanın sıcak olduğu, insanların gölgelere meylettiği bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu sebeple yaklaşık iki ay süren bu zorlu yolculuk Kur'ân'da sıkıntılı zaman anlamına gelen "*Sâ'tu'l-'Usre*" olarak ifâde edilmiştir.^[46] Rivâyetlerde bu gazveye katılan ordu da *Ceyşu'l-'Usre* olarak isimlendirilmektedir.^[47]

▪ Bu sene Hz. Peygamber'in kızı Umm Külşûm'ün *Şa'bân* (13 Ekim - 10 Kasım 630) ayında vefat ettiği bildirilmektedir. Rivâyetlere göre Hz. Peygamber (s.a) da onun cenâzesinde bulunmuştur.^[48]

▪ Medine'deki münafıkların reisi 'Abdullâh b. Ubey de bu senenin *Şevvâl* ayının son günlerinde hastalanmış ve 20 gün süren hastalığından sonra *Zû'l-Kâde* (9 Ocak - 7 Şubat 631) ayında ölmüştür.^[49]

▪ Hz. Peygamber (s.a) bu senenin hac mevsimi geldiğinde Hz. Ebû Bekr'i hac emiri olarak tayin etti. *Zû'l-Kâde* (9 Ocak - 7 Şubat 631) ayının sonlarına doğru yola çıktı. O yola çıktıktan sonra da arkasından Hz. 'Alî'yi

[45] el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, III, 973.

[46] et-Tevbe 9/117.

[47] et-Ṭayâlisî, *el-Musned*, II, 512; İbn Sa'd, *et-Ṭabakât*, III, 24.

[48] İbn Sa'd, *et-Ṭabakât*, X, 38.

[49] el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nubu'vve*, V, 285.

de Tevbe sûresinindeki müşriklerle ilgili ayetleri hac mevsiminde ilan etmek üzere arkasından gönderdi.^[50]

X. HİCRETİN ONUNCU SENESİ

▪ Hz. Peygamber'in Mâriye'den olan oğlu İbrâhim bu sene vefat etti. Vefât ettiği 29 Şevvâl 10H - 27 Ocak 632 Pazartesi günü sabah saat 09:45'te güneş tutuldu.^[51] Hz. Peygamber (s.a) Kûsûf namazı kıldırdıktan sonra bir hutbe verdi. Hutbesinde insanların "İbrahim'in ölümünden dolayı güneş tutuldu" şeklindeki sözlerine karşılık "Güneş ve ay herhangi bir kimsenin ölümünden dolayı tutulmaz. Onlar Allah'ın birer âyetidir. Siz onların tutulduğunu gördüğünüzde açılıncaya kadar namaza kılın... " dedi.^[52]

▪ Hz. Peygamber bu sene Vedâ Haccı için 26 *Žû'l-Kâde* 10H (22 Şubat 632) Cumartesi günü Medine'den yola çıktı. 4 *Žû'l-Hicce* 10H (1 Mart 632) Pazar günü Mekke'ye vardı. Vedâ Hutbesi'ni ise 9 *Žû'l-Hicce* 10H (6 Mart 632) Cuma günü verdi. Bu tarihlendirmelerde Nesî' uygulamasının kalkmış olması nedeniyle mevcut hicrî takvimlerde herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a) hayatına dair hemen hemen bütün eserlerde Vedâ Haccı'nın hicrî ve milâdî karşılıkları doğru olarak gösterilmektedir.

XI. HİCRETİN ONBİRİNCİ SENESİ

▪ Hz. Peygamber (s.a) bu senenin *Şafer* (26 Nisan - 25 Mayıs 632) ayından 4 gece kala Pazartesi günü ashâbına gazve için hazırlanmalarını emretti. Bir gün sonra, Salı günü, Usâme b. Zeyd'i yanına çağırıp ve onu Şâm tarafına gitmek üzere hazırlanan bu orduya komutan tayin etti.^[53] 22 *Şafer* 11H (16 Mayıs 632) Cumartesi günü hastalandı.^[54] 14 *Rebî'ul-Evvel* 11H (8 Haziran^[55] 632) Pazartesi günü de vefat etti.^[56]

[50] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, III, 1076-1078.

[51] Apaydın, Rasûlullah'ın Günlüğü, s.91-93.

[52] et-Ṭayâlisî, *el-Musned*, II, 72; 'Abdurrezzâk, *el-Musannef* (nşr. Hâbibu'r-Rahmân el-A'zamî), III, 103; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, I, 142.

[53] el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, III, 1117.

[54] el-Beyhaḳî, *Delâ'ilü'n-Nubuvve*, VII, 234.

[55] Bu tarih günümüzde kullanılan *Gregorian* takvimine göre 11 Haziran 632 Pazartesi gününe denk gelmektedir.

[56] Apaydın, Rasûlullah'ın Günlüğü, s.132.

Böylece Hz. Peygamber 12 *Rebî'u'l-Evvel* (26 Temmuz 622) Pazartesi günü geldiği Medine'de vefatına kadar toplam 3606 gün kalmıştır.^[57]

SONUÇ

Mekke dönemine nazaran Medine döneminin kronolojisi oldukça tutarlı ve ayrıntılıdır. Özellikle yıllar bazında ele alındığında önemli olaylardan tarihlendirme sorunu olanların sayısı oldukça azdır.

Mekke döneminde olduğu gibi Medine döneminde de bazı senelerde *Žû'l-Hicce* ile *Muħarrem* ayları arasına isimsiz bir ay eklemeleri anlamına gelen *Nesî'* uygulaması doğru tarihlendirmenin önünde bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Medine döneminde, hicretin 5. ve 9. yıllarının sonuna birer ay eklemek suretiyle toplam 2 ay eklenmiş olduğu tespit edilmiştir.^[58]

Klasik siyer kaynaklarındaki Medine dönemi kronolojisine dair ihtilaf- ların büyük bir bölümünü hicri yılların sayımında Mûsâ b. 'Ukbe (ö.141/759) ile İbn İshâk (ö.151/768) arasındaki 1 senelik farklılıktan kaynaklanmaktadır. Meselâ Mûsâ b. 'Ukbe'ye göre Hendek gazvesi hicretin 4. senesinde meydana gelmiş iken İbn İshâk ve diğer müellifler bu gazveyi hicretin 5. senesine tarihlendirmektedirler.

Mekke döneminin aksine Medine döneminin kronolojisinin daha doğru tespit edilebilmesi mümkündür. Bunun için başta siyer kaynakları olmak üzere tefsir, hadis ve diğer islâmi kaynaklardaki rivâyetlerin ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir.

[57] Apaydın, *Rasûlullah'ın Günlüğü*, s.132.

[58] Apaydın, *Rasûlullah'ın Günlüğü*, s.79.

KAYNAKLAR

- ‘**Abdurrezzâk**, Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-Şan‘ânî (ö.211/827), *el-Muşannef* (nşr. Hâbîbu’r-Rahmân el-A‘zamî), I-XI, Beyrût 1403.
- Apaydın**, Mehmet, *Rasûlullah’ın Günlüğü*, İstanbul 1995.
- el-Beyhaķî**, Ebû Bekr Aĥmed b. el-Huseyn (ö.458/1066), *Delâ’ilu’n-Nubuvve ve Ma’rifetu Aĥvâli Şâĥibi’s-Şerî‘a*, I-VII, Beyrût 1405H.
- İbnü’l-Cevzî**, Ebu’l-Ferec Cemâluddîn ‘Abdurrahmân b. ‘Alî b. Muĥammed (ö.597/1201), *el-Vefâ bi Ta’rîfi Fedâili’l-Mustafâ*, ts.
- İbn Ĥibbân**, Ebû Hâtim Muĥammed b. Ĥibbân el-Bustî (ö.354/965), *es-Sîretu’n-Nebeviyye ve ‘Âĥbâru’l-Ĥulefâ* (nşr. ‘Azîz Bey v.dġr.), I-II, Beyrût 1417/1996.
- İbn Hişâm**, Ebû Muĥammed ‘Abdumelik b. Hişâm el-Ĥimyerî (ö.213/829), *es-Sîretu’n-Nebeviyye* (nşr. Muştafâ es-Saķķâ v.dġr.), I-II, Mısır 1375/1955.
- İbn Keşîr**, Ebû’l-Fidâ’ İsmâil b. ‘Omar ed-Dimeşķî (ö.774/1373), *el-Bidâye ve’n-Nihâye* (nşr. ‘Alî Şîrî), 1408/ 1988.
- İbn Sa‘d**, Muĥammed b. Sa‘d b. Menî‘ (ö.230/845), *et-Tabaķâtu’l-Kubrâ* (nşr. ‘İĥsan ‘Abbâs), I-VIII, Beyrût 1388/1968.
- Mucâhid b. Cebr**, Ebû’l-Haccâc Mucâhid b. Cebr el-Kureşî (ö.104/723), *Tefsîru Mucâhid* (nşr. Dr. Muĥammed ‘Abdu’s-Selâm Ebû’n-Nîl), Mısır 1410/1989.
- Muslim**, Ebû’l-Ĥasan Muslim b. el-Haccâc el-Ĥuşeyrî (ö.261/875), *el-Musnedu’s-Şaĥîhu’l-Muĥtaşar bi Naķli’l-‘Adl ‘ani’l-‘Adl ilâ Resûlillâh* (nşr. Muĥammed Fuâd ‘Abdulbâķî), I-V, Beyrût.
- ‘**Omer b. Şebbe**, Ebû Zeyd ‘Omar b. Şebbe en-Numeyrî el-Baśrî (ö.262/876), *Târîĥu’l-Medîne* (nşr. Fehîm Muĥammed Şeltût), I-IV, Cidde 1399.
- et-Ĥayâlisî**, Ebû Dâvûd Suleymân b. Dâvûd el-Baśrî (ö.204/820), *el-Musned* (nşr. Muĥammed b. ‘Abdilmuĥsin et-Turķî), I-IV, Mısır 1419/1999.

